

kapcsolódik; ilyen fordul elő a *nyaranta*, a *Vácott* stb. szóalakban. És megfordítva az, hogy egyes névutók épp most válnak viszonyraggá, mint a *-számra* (*-szám*), a *-szerie*, a *-felé*, a *módon*, *módra* (*mód*) stb. Érthető tehát, hogy ezek megítélése sem teljesen egységes nagyobb nyelvtanainkban. — Vannak továbbá kutatók, akik a rajta létet kifejező helyhatározói *-n*, *-on*, *-en*, *-ön* (pl. *hajón*) és a mód- és állapothatározói *-n* ragot (pl. *feketén*, *magasan*) egyetlen „esetbe” vonják, mert történetileg csakugyan azonosak; s ugyanígy egynek veszik a szintén közös eredetű részeshatározói és birtokos jelzői *-nak*, *-nek* ragot. Megfordítva viszont: van nyelvtanunk, amely a *-ként* és a *-képp(en)* ragot egyetlen „eset” kifejezőjének számítja rokon funkciójuk miatt. És így tovább.

A kérdés számszerű részére visszatérve, Antal László A magyar esetrendszer című 1961-i elvi tanulmányában például szigorúbb rostát alkalmaz, s így mindössze 17 „eset” létét ismeri el. Ezek az ő műszavaival, írásmódjával: alanyeset (*ember*), tárgyeset (*embert*), datívusz (*embernek*), insztrumentális (*emberrel*), kauzális (*emberért*), faktívusz (*emberré*), szuperesszívusz (*emberen*), szublatívusz (*emberre*), delatívusz (*emberről*), inesszívusz (*emberben*), elatívusz (*emberről*), illatívusz (*emberbe*), adesszívusz (*embernél*), allatívusz (*emberhez*), ablatívusz (*embertől*), terminatívusz (*emberig*), formális (*emberként*). A mai magyar nyelv rendszere című részletes leíró nyelvtannak szintén 1961-ben megjelent első kötete viszont az elavuló, a főnévhez nem járuló, a csak egyes számban használatos stb. ragokat (ragszerű toldalékokat) is számba véve 28 viszonyragos névszói alakot tárgyal, részben eltérő terminológiával: így az előbbieken kívül a locatívusi *-t*, *-tt* ragosat (*Hódmezővásárhelyt*, *Mórott*), a temporális *-kor* ragosat (*őszkor*), a multiplicatívusi *-szor*, *-szer*, *-ször* ragosat (*ötször*), egy *-n* és egy *-lag*, *-leg* ragos modális-essívusi ragosat (*öten*; *egyidejűleg*), a formalis *-képp(en)* ragosat (*hajóképp* vagy *-képpen*), az essívusi-modális *-ul*, *-ül* ragosat (*jutalmul*, *rosszul*), a distributívusi *-nként* ragosat (*hajónként*), a distributív-temporalis *-nta*, *-nte* ragosat (*nyaranta*), a sociatívusi *-stul*, *-stül* ragosat (*hajóstul*) és a genitívusi *-nak*, *-nek* ragosat (*hajónak*). — E két, nagyjában szélső értéknek mondható szám közt természetesen még több más értékelés is felvetődött — aszerint, hogy a különféle tudományos szemléletű szerzők hogyan ítélik meg az előbb említett szempontokat. (Arról nyilván beszélnünk sem kell, hogy a magyar nyelvet használók nyelvi-nyelvtani tudatában ez a mindenképp nagy „lélekszámú” és némileg partatlan paradigma nem is tükröződhet éles körvonalakkal.)

T. J.

- **Hallható-e a mimika?** — ezzel a címmel közölte folyóiratunk nemrég Fónagy Iván igen érdekes cikkét (Nyr. 90: 337–41). Azt, hogy a mimika hallható (és szükséges része az információközlés folyamatának), nagyon jól tudják az élő beszéd után fordító tolmácsok (szinkrón fordítók, mondatonként — „bekezdésenként” „kapásból” — fordítók), akik közé ifjú korában e sorok írója is tartozott. Sőt, azt is tudják — és ezt szeretném a Fónagy kifejtette érdekes gondolatokhoz hozzáfűzni —, hogy a mimika meghallása külön erőfeszítésbe kerül. Ezen azt kell értenünk, hogy ha a tolmács valamilyen oknál fogva hátat fordít a beszélőnek és (vagy) a publikumnak; ha a tolmács, mint ez még gyakoribb, fülkébe zárva, ideális hallási viszonyok között ugyan, de csak a fülére van utalva — akkor nehezebben fordít, mint egyéb, a közlés szemszögéből természetesebb környezetben. A hangközlés vizuális láncából kiszakított szóbeli fordító képzésének erre a részére külön gondot fordítanak a képzés során (vö. például I: P. K. Миньяр—Белоручев: Методика обучения переводу на слух. Москва, 1959; passim). Nem egészen világos, mit is lát a szegény tolmács, ha egyáltalán láthat; látszólag ugyanis minden erejét ilyenkor a hallottakra fordítja, de egész biztosan látja a publikumnak — bár rendszerint egy fázissal elkéső —

reakcióját, a szeme sarkából a mellette álló szónok gesztusát, mimikáját. Az így nyert információknak a fénysebességet bízvást megközelítő feldolgozása megtakarítja neki azt a pótlólagos ráfordítást, amelyt — például a fülkében ülve — a mimika halhatóvá tételére kell fordítania. Valószínűleg erről a gyökérről fakad számos szóbeli fordítónak az az ösztönös törekvése is, hogy a mostanában paralingvisztikainak nevezett jelenségeket, tehát a tulajdonképpeni szóbeli közlés körül tapasztalható tényeket (mint a gesztusok, a mimika, a lélegzés sajátosságai stb.), melyek részben nyelvenként (vagy pontosabban: etnikai körönként?) változóak, csokorba gyűjtse, mintegy összeállítson egy paralingvisztikai ábécét, mely megkönnyíti a helyzetét, akár láthatja a beszélőt, akár nem.

Ezzel egyébként azt is szerettem volna mondani, hogy bár egyes kutatások olykor „pihent aggyal kitaláltaknak” tetszhetnek első pillanatra — ilyenek látszhatott a Fónagy által itt ismertetett „gyorspostajáték”, vagy — hogy nála maradjunk — a „saját hang erősített visszacsatolása” — valóságos helyzetek modelljei. (L. MNy. 1963. 317—21. A fülkében ülő tolmács szinte a saját szavát hallja állandóan a fordítandó idegen szövegben; a tapasztalat szerint meg is emeli a hangját.) Ezért nem csupán elméleti, hanem gyakorlati-alkalmazott jelentősége is igen nagy az ilyen vizsgálódásoknak.

Papp Ferenc

Hogy is írjuk: népszabadságbeli vagy Népszabadság-beli? Az Élet és Irodalom 1967. február 4-i számában Faragó Vilmos válaszolt Darvas Józsefnek a hazafiságról írt — és többek között épp övele vitatkozó — emlékezetes cikkére, melyet nem sokkal előbb a Népszabadság közölt. Faragó cikkének egyetlenegy szavához szeretnék az alábbiakban néhány nyelvi megjegyzést fűzni: ahhoz, hogy a szerző Darvas írására mint *népszabadságbeli* vitacikkre utal.

Melyik a helyesebb írásmód: *népszabadságbeli* vagy *Népszabadság-beli*? (Akadémiai helyesírási szabályzatunk e kérdésben nem igazít el, de a Helyesírási tanácsadó szótárban találunk egy-két elgondolkoztató példát: *Kortárs-beli*, *Magyar Nemzet-beli*.) A szerző a *népszabadságbeli* írásforma választásakor nyilván a földrajzi nevek *-béli* képzős alakjaira gondolt, amelyek valóban így helyesek (kis kezdőbetűvel, nem kötőjellel, hanem egybeírva): *szovjetunióbéli* (*utazás*), *egyesült államokbéli* (*hírek*) stb. A földrajzi nevek *-béli* képzős származékait ugyanis az *-i* képzősek módján írjuk: *szegedi*, *magyarországi*, *német demokratikus köztársasági* stb. (Vö.: A magyar helyesírás szabályai 252., 256.)

De ha nem földrajzi nevekhez, hanem újság vagy folyóirat címéhez járul a *-béli* képző, akkor ragaszkodnunk kell a cím eredeti kezdőbetűjéhez és a kötőjeles íráshoz, mert különben nem látjuk azonnal és világosan, miről van szó. Amellett furcsa is, ha a *becsületbéli*, *szakmabéli*, *kőkorszakbéli*, *jövendőbéli*, *szállodabéli* stb. mintájára a *népszabadságbeli* formát alkalmazzuk — cím esetén. (A *népszabadságbeli* vitacikk azt is jelentheti, hogy 'a nép szabadsága ügyében írt' vitacikk!) Írjuk tehát így: *Népszabadság-beli*, s mindjárt érthetőbb lesz, hogy nem egyébre, hanem egy újságra gondolunk! A *valóságbéli* (= 'valóságos, nem képzeletbéli') és a *kritikabéli* (= 'valamilyen kritikában mondott vagy írt') megjegyzéseket is jó, ha megkülönböztetjük írásunkban a *Valóság-beli* és a *Kritika-beli* ('a Valóság és a Kritika című folyóiratban olvasható') megjegyzésektől.

Hát ha több szóból áll a cím? Akkor is az a helyes írásmód, ha a kezdőbetűket változtatlanul hagyjuk a címben, és kötőjellel tesszük hozzá a *-béli* képzőt: *Magyar Nemzet-beli* (*magyar nemzetbéli* mást jelent!), *Szabad Föld-beli*, *Élet és Irodalom-beli* stb. Megjegyzendő, hogy az *és*-sel kapcsolt (két főelemes) címek első főeleme természetesen nem kap kötőjelet, vagyis nem *Élet- és Irodalom-beli*, *Élet- és Tudomány-beli* a helyes alak, hanem *Élet és Irodalom-beli*, *Élet és Tudomány-beli*, hiszen a több tagú címet is